

Kerék Imre

Vetélytársak

(Parafrázis James Stephens* versére)

Ma kora hajnalban szerelmes
dalba kezdett egy énekes madár,
hogy a szellő a mezőn repked,
s fűre hullnak a harmatcseppek,
hallgattam őt, nem nekem zengett,
szerelmesen dalolva bár.

Dalba fogtam én is, akár
ő, éppolyan szerelmesen,
hogy a szellő a mezőn repked,
s fűre hullnak a harmatcseppek,
hallgattam őt, bár nem nekem
trillázott, zengett a madár.

Hallgattam én, bár nem nekem szól,
ha szerelmes éneke száll,
hogy a szellő a mezőn repked,
s fűre hullnak a harmatcseppek,
énekbe kezdtem én is, mint ő,
szerelmesen dalolva már.

Delacroix Jákobja

(Parafrázis Pierre Emmanuel versére)

A csúcokért vívó fenyőszálak alatt birkóznak
egymással, a gyökerek közt. Jákob rúgást viszonzva
öleli át őt, széfesztve a karját. Térdével súlyosul
a női combra; megveti lábát; szája csaknem a meztelen mell
bimbajához tapad. Akárha asszonyt gyúrne maga alá így.
Pillantás és lihegés együtt siklik az ében ölhöz. Az angyal
hátra hőkölve nyúlik el a rohamtól, s öle megnyílik. Teste
egyetlen súlyos rózsa. Jákobnak váratlanul térdhajlatát
markolja meg és combját csípejére visszarántja erővel.
Latolja e hím roppant energiáját: belül magában méregeti, ki
áll neki ellent: szeme édes gyönyört szomjazik, kiolthatat-
lant. Arca közönyös még, de valami szerelemtől távoli késztetés
önti el lassan egész valóját.

S arcát ellenfelének fejéhez hajtja végül.

---

* angol költő, 1882–1950

Káliz Sajtos József

Játszik a sors velem

*Mottó: Hol fél Róma itt van,
itt ülök Gorsiumban,
majdnem romjaimban.*

Elnézed, hogy itt vergődjek,
te, te, pajkos Ámor?!
Nyilad szívembe lőtted –
s kilöktél a 'karkosárból'.
De se előtted,
se istennőnk előtt
térdre nem esem –
csak azt kérem,
pötyögtesd be
az én SMS-em:
„Eljössz hozzám,
Vénuszom, te rossz lány?”
(S míg a válasz megjön,
tovább dűnnyögöm:)
Látogasd meg
e huncutkás fiút,
ki egyre jobban érzi,
nincsen itt kiút:
benn vagyok javában
a hűség és hűtlenség
labirintusában –
mégsem keseredve...
Hát szépséges Vénuszom,
ha úgy tartja kedved,
végy a tenyeredbe.

Féltálomban

Présházam – akár a szívem –
tárva-nyitva. Meglephet bárki,
azt se bánám. Pihenni vágyom...
...de egy méh vagy elsurranó
gyík miatt megretten alkalmi
tolvajom: az ólálkodó álom...
Pillám mögül még látom
fönt a kergetőző felhőket.
S köröttem a szőlő loncait
ahogy körbeölelik az égnek
meredő karókat. –
Lecsukódik a szemem.
Áldott csönd... A nap cirógat?...
Vagy egy idetévedt dévaj leány?
Az!... S hogy csicsereg
a karómon fészkalódó *madár*.

A Nap süt hétágra

...minden elpilled,
szellő sem támad.
Szorgos kedvünket
kikezdi a hőség:
ledőlünk, vágyjuk
a lombok hűsét.
A fa törzse is izzad: mézgás,
körötte semmi mozgás.
Csak egy eltévedt méh zöng...
Elalszunk. Ő az egyetlen nézőnk.

***

Bárány László

Átszállás

Váratlanul bukkantunk egymásra Máriával sok-sok év után a zürichi repülőtéren. Szerencsém volt; ha készültem volna a találkozásra, talán rosszabbul alakul, mert belém fojtja a szót a régi szerepzevar.

Együtt jártunk gimnáziumba azelőtt három évtizeddel; még izgalmas újdonság volt a vegyes osztály. Én tejfölösszájú gyerek voltam, amikor ő már érett egyéniségnek tűnt a szememben. Rá valóban a *Mária* név illett, diáklányként sem egyszerűen Marika volt. Kezdetből próbáltam nagyosan viselkedni vele az óraközi szünetekben, de hol koravénnek, hol zöldfülű mitugrásznak bizonyultam.

Most párizsi rendezvényről tartottam egy másik konferenciára, s vártam a lisszaboni csatlakozást. Kiderült, hogy ugyanoda igyekszünk. Lesz hát időm végre befejezni a felnőtté válást – gondoltam fanyarul. Kollégák vagyunk, rokon szakmák területére vitt az utunk, ezt tudtam első érettségi találkozóink óta. Mégis, vagy annál inkább, tartottam az előnytelen összehasonlítástól.

Mária fölényét mindannyian tiszteltük az osztályban, noha a legkevésbé sem volt fölényes. Odaadó szorgalommal tanult, pedig súlyosan nagyothalló volt, csak az első padból értette jól a tanárok szavait. Hihetetlen megértés, segítőkészség áradt a szájáról olvasástól még figyelmesebb tekintetéből, ami akkoriban kevésbé komoly lányok társaságát kereső énemben némi büntudatot keltett, holott Máriától mi sem állt távolabb, mint hogy különbnek tartsa magát másoknál. Padtársaink közül sokan máris kész nők szerettek volna lenni, de csak tizenévesek maradtak. Mária nagyos szerepjátszás nélkül is kinőtt már a gyerekkorból, megedzette az élet. Egyszerű, vidéki családban született, nemrégén költöztek a fővárosba. Hozzá képest mi, értelmiségi csemeték még az ötven-hatvanas évek nyomorában is úgy érezhettük, hogy bennünket tenyerén hord a sors.

A családalapítás időszakában azután, megtűrt vagy kinézett pártonkívüli tanárként a pedagógusképzésben, bőven jutott nekem a megpróbáltatásokból. Egy közmondással bátorítottam magam: nem az a legény, aki adja, hanem aki állja. Önbecsülésem némiképp megerősödött. Később őszinte szívvel adtam útravalóul gyerekeimnek az esküvőjükön, hogy szeressék a nehézségeket. Zürichi találkozásunkkor mégis tartottam a hajdani kisebbségi érzés feltámadásától. Hiszen ha Máriához viszonyított erkölcsi hátrányomat csökkentettem is valamelyest, az ő előnyét még tovább növelhette a helytállása. Gyerekesnek, érettségem cáfolatának éreztem ezt az önkéntelen versengést. Bár a viláért sem akartam Máriát lemaradása árán utolérni, a magam felzárkózását igen-igen vártam. Az ellenkezőjét tapasztalni nagyon nem szerettem volna. Hiúságból? Kivagyiságból? E tekintetben talán megnyugtathat, hogy soha sem

vágytam csekélyebb képességűek között kimagasodni, kissé talán önző módon mindig is kiváló emberek társaságát kerestem, akiktől tanulhatok. Bosszantott, s röstelltem, hogy nem tudom hasonlítgatás nélkül értékelni magam. Lehet, hogy ilyenkor nem is a tulajdon fejemmel, hanem másokéval ítélek? Képtelen vagyok függetlenedni? Vagy még most is a gimnazista ágál bennem a nagylány előtt, mert nem tudja elviselni, hogy kisfiúként kezelik? Kései elégtételt szeretnék?

Itt tartottam töprengésemben, amikor letelepedett mellém egy férfi. Megtudtam, hogy Mária útítársa. Vele, Rudi-val is szegről-végről kollégák voltunk. Én akkoriban a lélektani elméletet műveltem, ők pedig gyógypedagógusként dolgoztak.

– Együtt jöttetek otthonról? – kérdeztem.

– Úgy nézz ránk, hogy mi vagyunk a népes magyar gyógyos küldöttség – derült Mária.

– Eggyel fölötte jártam a főiskolán – sietett a magyarázattal Rudi. – Hát te? Magánzó vagy?

– A tudományos egyesületünket képviselem. Ti előadással készültök a konferenciára?

Rudi szerénykedett:

– Én ötletelek majd valamit a magántőke bevonásának lehetőségeiről a volt szocialista országok gyermekellátási intézményrendszerében. De nem ez a fontos. Igazában hazavinni akarok jó szisztémákat. – Ő meg... – itt Máriára mutatott, de elakadt – korreferátumot tart bizonyos adaptációs zavarokról...

– A fogyatékosok beilleszkedési nehézségeiről a versenyszférában – segítette ki Mária.

– Nevelési vagy pénzügyi módszereket szeretnél kint megismerni? – kérdeztem Ruditól.

– Főként közgazdaságiakat.

Némely fogalmam volt erről a tudományról, mert annak idején ifjú közgazdászok társaságában katonáskodtam, s ezt-azt fölstedtem az ő okos, friss szellemű beszélgetéseikből. De azért két külön világ maradtunk. Mi, bölcsészek kufároknek tituláltuk őket, ők pedig viszonzásképp a *demagóg* nevezetet ragasztották ránk. Az akkori csipkelődő gyanakvás kaphatott új lángra bennem, amikor is kedvem támadt hangot adni ellenérzéseimnek a rendszerváltozást követő, egyoldalú piaci szemlélet iránt.

– Azért kérdem – mondtam kétségkívül éles hangon –, mert a kettő nem föltétlenül egyeztethető össze.

– A köldöknéző pedagógia ideje lejárt – oktatott ki Rudi. – Csak vállalkozói attitűddel lehet föllendíteni a közoktatást, a fogyatékosügyet.

– Nekem kiábrándító tapasztalataim vannak a frissen átnyergelt, önjelölt üzletemberekkel kapcsolatban – kötözködtem. – Nem az új vállalkozások alapítóival, hanem akik beültek a készbe. Magánosított munkahelyeken versengve igyekeznek elhíttetni

az újdonsült tulajdonosokkal, hogy a tervezásban megrekedt kollégáikkal ellentétben ők mindig is tudtak olvasni a piac „láthatatlan kezének” a tenyeréből. Valójában inkább csak enni szeretnének belőle.

Úgy tűnt, hogy kirohanásom érzékenyen érintette Rudit. Mária el akarta háritani a kitörni készülő vihart:

- Ne állítsátok szembe a kétféle megközelítést. Kiegészítik egymást.
- Igen – mondtam, látszatra beleegyezően. – Ahogy mondani szokás: a menedzser gondolkodása ott kezdődik, ahol a miénk véget ér.
- Ez rám nem érvényes – Rudi hangja szinte sziszegett.
- Bocsánat – próbáltam kiengesztelni –, nem tudtam, hogy a másik körbe tartozol.
- Én két lábon állok. Az anyagi fedezetet mindig másoktól várni struccpolitika.
- A közoktatást mégiscsak közpénzből működtetik. Miből tehetne szert egy tantestület bevételekre?

Rudi szeme felcsillant:

- Például alapítványi befizetésekből. Azokból többszolgáltatásokat kínálhat, amelyek az innovatív munkatársakat magasabb jövedelemhez juttatják.

Úgy látszik – gondoltam –, hogy nagyon elmaradtam a kortól. Azt is nehezen emésztettem, hogy a kulturális ágazatban, ahol dolgoztam, a tartalmi szempontokat egyre inkább háttérbe szorították az üzletiek. De hogy az iskoláknak is hasonló útra kellene térniük, azt legvadabb álmomban sem képzeltem. Lehet, hogy e fogalmazás is maradiságomról árulkodik? Nem vad, hanem merész álmokról beszélhetünk? A helyett, hogy a piaci verseny éltető levegőjét akarnám szívni, állami dotációhoz szokott munkahelyembe kapaszkodom. Kényelemből? Gyávaságból? Érezzem magam kenyérpusztítóknak?

Ez a feszenség visszaröpített diákéveimbe. Akkoriban is röstelkednem kellett, ha a kor „haladó” szellemével szembesítem a magam elkülönülő mivoltát. Önzetlen közöségiséget hirdetett a hivatalosság a politikusoktól és a sajtótól az ifjú mozgalmárokig, s én individualizmusom szégyenbélyegét viseltem magamon a rendszerváltozás előtt. Most viszont ásatag kollektivitás képviselőjeként tekintenek rám, amiért egy korábbi állami vállalat kollegiális légkörét jobban szeretem a magánosítás mifelénk gyakorta jeges fuvallatánál. A főnök korbácsot emleget, évtizedekig jó viszonyban levő munkatársak hátba döfik egymást. Annak idején könyöklő történetet sejtettem az úgynevezett jó közösségi emberek szólamai mögött, de csöndre intett a közmondás: „Ki mint él, úgy ítél.” Kerülgetett az önvád: lehet, hogy e méltatlan gyanúsítással nálam különbek valódi érdemeit akarnám elvitatni? Hiszen már a gimnáziumban is találkoztam saját szempontját a másokénak alárendelő idealistával. Úgy hívták, hogy Mária. Most a gyökerestül megfordult helyzetben is nekem kell lesütött szemmel járnom?

Úgy döntöttem, hogy nem hagyom annyiban, amit Rudi a szolgáltató iskoláról mondott:

– A kínálatbővülés nem az esélyegyenlőség ellenében hat? Aligha nyit nagyobb lehetőségeket mindenki előtt.

– Az elitképzés jól ismert az egész fejlett világban.

– Híve is vagyok – feleltem bizalmatlanul –, ha szellemi elitet bocsájt ki, de nem akkor, ha a vagyoni elit fiait fogadja be. Nem igazán öngondoskodás, ha egy érdekcsoport összefog az érvényesülésért.

– Egyedül az eredményesség igazol minden vállalkozást. Újabban a pedagógiában is kimeneti szabályozásról beszélnek.

Mária nem szólt közbe. Nem akartam őt kirekeszteni az eszmecsereből, s talán támogatás reményében, megkérdeztem a véleményét.

– Az elitképzés nem éppen a gyógypedagógia gondja – válaszolta higgadt hangon.

E rendíthetetlen nyugalom szobraként élt emlékezetemben, amióta ismertem. Szerettem volna kettesben maradni vele, hátha van bizalmas mondandónk egymásnak, de Rudi nem adta jelét, hogy magunkra akarna hagyni. Ezért arra gondoltam, hogy elmegyek kávéért szerezni, majd egy kis idő múltán üdítőital hozatalát ajánlom föl, s akkor Rudi várhatóan úgy fogja érezni, hogy rajta a sor.

Elindultam hát kávéautomatát keresni. Közben eltöprengtem azon, hogy miért is ellenkezem oly indulatosan egy lényegében közömbös személlyel. Könnyű volt belátnom, hogy igazában nem is öléltte próbáltam diadalt aratni a szócsatában, hanem Mária előtt. De arra már nem volt kézenfekvő válaszom, hogy ez vajon miért fontos nekem. Vetélytársat látnék a másik férfiban? A nőt vágnám lehangereelni fényes szerepléssel? Ha fiatal korunkban netán tetszeni igyekeztem volna Máriának, ma akkor sem lenne ízléses ilyen látszatot keltenem a magányos hajadonban. De ha öntudatlanul sem akarom a szívét megnyerni, hát mire pályázom? Arra jutottam, hogy a becsülését szeretném elnyerni. Talán nem egészen kicsinyes hiúságból.

Számításom bevált. Miután visszatértem a kávéval és megittuk, szomjúságra kezdtem panaszkodni. Rudi először elengedte a füle mellett, de mert Mária hasonlóan nyilatkozott, kissé kelletlenül fölemelkedett és útnak indult. – Úgyis meg akartam szerezni a *Neue Zürcher Zeitung* friss számát – mondta fensőbbeséges arccal, nehogy túlzottan szolgálatkésznek tűnjön.

– Tud németül? – kérdeztem a távozása után.

– Nem, most tanul. Van ugyan egy osztrák üzletfele, akitől befektetést remél a családi cége részére, de vele is angolul beszél.

– Milyen vállalkozáshoz keres tőkét?

– Hotelszárnyat akar építeni vidéki látogatóknak súlyos fogyatékkal élő felnőttek otthonában, ahol igazgató. Szabad szobáit a fogászati turizmusban hasznosítaná sógora magánrendelőjével közösen. Aranybányának ígérkezik. – Tárnyilagos hangon, de azért hozzátette: – A telek, ugye, adva van.

Egy kis időre ismét osztálytársak lehettünk Máriával. Derűs tekintetéből valósággal

áradt a bizalom. Fölidéztünk egynehány régi emléket, ő családom és a munkám felől érdeklődött. Mivel pályámon mindössze egy nem szokványos mozzanat volt (az, hogy fővárosi létemre vidéki kisvárosban dolgoztam sok éven át), hamar végére értem a beszámolóknak. Az ő sorsának alakulásáról szerettem volna többet hallani annál, amit az első érettségi találkozón megtudhattam mások suttogva elejtett szavaiból. Tájékozatlanság vagy félelem volt-e az oka, netán a föltételezés, hogy értesültem már az eseményekről, az kérdéses, mindenesetre osztálytársaink olyképpen beszéltek röviden az esetről, mint akik nem akarják magukat beleártani egy hatósági büntetőintézkedés ügyébe. Akkoriban mindenütt besúgókra kellett számítanunk. Annyit így is megértettem, hogy politikai indokokkal hurcolták meg Máriát. Nem faggattam senkit.

Magam is igyekeztem távol maradni a megszépítően közéletnek nevezett világtól. Az ókori demokráciában a polgár kötelességének tekintették, hogy hallassa hangját a polisz sorskérdéseiben. Ha politika, akkor kezdődjék a vita! Nálunk a pártállam idején fordítva volt. Amikor elhangzott, hogy „Elvtársak, ez politikai kérdés!”, attól fogva nem volt tanácsos többet szólni. Eredeti pályaválasztásomtól, az irodalom és a történettudomány művelésétől a múlt rendszer idején nem utolsósorban hatalmi átpolitizáltságuk miatt húzódtam hátrébb, s veztem a lélektan simább tükrű vizeire. Ahol én menedéket találtam, Máriának ott vesszőfutásban volt része. Pedig kétkezi dolgozók gyermekeként a rendszer kedveltjének kellett volna lennie. Nemigen értettem az okát. Azt is hittem volna, hogy maoista összeesküvésbe keveredett, akkoriban annak volt keletje. Baloldali ábrándok befértek egy hiteles plebejusról alkotott képembe. Ha valaki megtestesítette a másokért önzetlenül dolgozó közösségi embert, az ő volt. Gimnazistaként rendszeresen végzett fejlesztő munkát hátrányos helyzetű hallássérült kisiskolásokkal, minden díjazás nélkül. Sosem beszélt róla, másodikban is csak egy véletlen folytán tudtuk meg. Később mint gyógypedagógiai tanár halmozottan sérült fogyatékosok bentlakásos intézményének szentelte az életét; úgy hírlík, a gyerekek anyjuként ragaszkodnak hozzá.

– Mondd, igaz, hogy kitétek a főiskoláról az államvizsga előtt? – kérdeztem, nem éppen büszkén érdeklődésem addigi hiányára. – De hiszen megkaptad az oklevelet.

– Igen, egy év kihagyás után mégis végeztem levelező tagozaton. Befolyásos főigazgatóknak csodával határos módon sikerült elérnie magasabb fórumnál a belügyesek ellenében. Hálás lehetek érte.

– Milyen indokkal zártak ki?

– Klerikális szervezkedésben való részvétel vádjával.

Úgy éreztem, hogy illenék emlékezni rá, vajon melyik egyház kebelében végezte kezdettől a segítő tevékenységet. Ezért nem kérdeztem rá, meg azért sem, mert egyformán tiszteltem mindenki karitatív munkáját.

– Államellenes összeesküvést süttöttek rátok?

– Azt éppen nem. Csak az ifúság nevelésére nyilvánítottak méltatlannak. Mert

még annyit sem tudok, hogy a szocialista társadalomban a fogyatékosok fejlesztése nem magánvállalkozásban, az elkülönült magánérdek talaján, hanem állami gondoskodás keretében történik. Ezt a főiskolai ifikomcsi-szervezet egyik ritka balos vezetője vágta a fejemhez.

– Keserves lehetett arra gondolni, hogy hiába tanultál sok éven át.

Mária a távolba nézett. – Ez semmi sem volt ahhoz képest, amit a szüleim álltak ki. A rendőrség úgy tartott fogva két hétig, hogy őket nem is értesítették róla, hová lettem. És akit végképp kizártak az ország összes egyeteméről, mert a Himnuszt énekelte a nemzeti ünnepen a Petőfi-szobornál...

Némán ingattam a fejem. Mit mondhatnék neki, ami nem üresen csengene? Ismeri sima életutamat.

Megkérdeztem:

– Tudod, hogy ki jelentett föl?

Körülnézett, majd megérintette a kezemet:

– Mondom gyorsan, mert Rudi mindjárt visszaér. Ha köztünk marad... – Bólintottam; halkabbra fogta a hangját. – Az, aki kioktatott a magánérdekhez való kötődésről. – A felénk tartó alakra mutatott: – Ő.

Szekeres Mária

Szavak türemkedése

Most szavakból állok,
menyasszonyi fátyol
az érzés. Követ.
Ha kell, ellenállok,
fátylaktól elég már!
Szólítanám a szólíthatatlant.
Most nincs ideje rám.
Vagy perceim összefűzve,
ez most a titkos ajándék?
Fátyolba burkol az éjszaka.
Mégis...
Valahol a tengerek mélyén
sötét robajok.
Itt vibrál a csend, és lassan
elhúz a sötét nyugat felé.
Ha nem tudnám, hogy alkonyi
öröm csak ez a fény,
ó, soha nem fordulnék,
öklöm bezárva, a távol Ég felé...

Rések Valósága

Oldalazva a sötétben, élénk árnyak között,
valóságom percekben elúszva, némulásban
megkötözött. Akadozik egy belső tekintet,
hiába fohász, ima: titkok halálán felhők
vonulása – résekbe hull minden kitakart
mozdulata. Tárgyak tartják fölöttem
az eget. Mindent összeszedek, mint lim-lom,
lélek szemét, Hozzád száll mégis: makacs
életösztön, egyetlen Valóság, ó, Nagy Ég!

Marković Radmila

Sós ízű könnyek

Ha Isten valóban
számlálja könnyeim,
azt is,
amik befelé folynak,
azért lesz,
sós az étелем,
amit főzök
és leközmasodik benne
az életем...

Sárcányok táncát járom
a tengerfenéken,
kiemelem a Holdat a
tengerből éjjel,
közben észrevétlen,
életем ekéje
barázdát szánt
arcomra, lelkembe.
Barázdáim mélysége
maradjon:
titka életемnek.

Altatódal

Ott, az utazótáska sarkában,
ott lapul a mosástól elnyűtt ormányát lóगतó elefánt.
Este van, az autóbusz ismeretlen tájakon suhan, de
ott, a koffer mélyén lapul még egy kincs
szorosán egymás mellé bújva melengetik lelkük fényével
a kofferben fényképen levő kis cipőt – sminket, iskolástáskát-diplomát,
ők ketten, az elnyűtt elefánt és egy szívbe vésett szó: Mamikám.
Álmodni sem merték volna: kétirányú lesz az autóbusz útja, mégis
Mamika és az elnyűtt ormányú elefánt tudja: egy nap ismét felcsendül az altató dal:
„Gyermekem ó, aludjál, alszik a sok kis madár...
„...rád ragyog egy fénysugár, gyermekem, ó, aludjál.”